

KİTAP TANITIMI/BOOK REVIEWS

Eğitim Öğretim İlkeleri*

Burhan SÜMERTAŞ**

Özet

Bu yazı Abdülfeyyâz Tefvîk'in "Terbiye ve Talim Umdeleri" adlı kitabının Osmanlıca'dan günümüz Türkçe'sine aktarılmış hâlidir. Eser öğretmenlerin bilmeleri ve uygulamaları gereken eğitim-öğretim ilkelerini içermektedir. Kitabı günümüz diline kazandırırken özellikle öğretmen adayları ya da mesleğe yeni başlamış öğretmenlerin dikkatlerini çekmeyi amaçladık. Çalışma giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş okunduğunda kitabın yazılış amacı anlaşılırken, birinci bölümde eğitim üzerinde durulmakta ve ikinci bölümde öğretim ve ders anlatım biçimleri işlenmektedir.

THE PRINCIPLES OF EDUCATION AND TEACHING**Abstract**

This paper is passed form of Abdulfeyyaz Tefvîk's work tittled "The Principles Of Education And Teaching" from Ottoman Turkish to contemporary Turkish. That work includes that the teachers should know and practice the principles of education and teaching. Especially, we aimed with this essay to draw attention of prospective teachers and recruits. The essay consists of introduction, and two parts. The aim of work occurs when the introduction is read. The first chapter focuses on education and the second chapter examines the teaching and courses processing methods.

377

* Eserin orijinal adı "Talim ve Terbiye Umdeleri" şeklindedir. Eser Maba'a-i Amire'de, İstanbul'da, 1924 yılında basılmıştır.

** Yrd. Doç. Dr., Artvin Çoruh Üniversitesi Eğitim Fakültesi, bsumer55@gmail.com

İÇİNDEKİLER

Giriş

Birinci Bölüm – Eğitim

- Plânlılık
- Tertip Düzen
- Davranış, Söz ve Beceri
- Tarafsızlık
- Disiplin
- Ebeveynin Yardımı
- Öğrencinin Okul Dışında Gözetilmesi

İkinci Bölüm – Öğretim ve Ders İşlenişi

- 1922-1923 Öğretim Yılında Belçika resmi liselerinde verilen konferanslarda kabul edilen, her derse uygulanması mümkün olan kararlar
- Derslerin Hazırlanması
- İyi Bir Dersin Özellikleri
- Soru Sorarak Öğrenciyi Konuşturmak
- Derslerin Aşamalı Olması
- Açıklık
- Çeşitlilik
- Yazdırılan Dersler ve Not Defterleri
- Dersler ve Ödevler
- Öğretmenler Arasında Eğitim Toplantıları

Giriş

Birinci Dünya Savaşı'nın senelerce aralıksız devam etmesi, ordulara katılan genç öğretmenleri okulların son oluşum ve gelişimlerine karşı ilgisiz bir duruma soktu.

Yeniden okutmaya başladıkları sınıfların programlarında meydana gelen son değişiklikler hakkında gereken bilgileri bile elde

edememiş olan bu öğretmenlere dünyanın hemen her tarafında rastlanmaktadır.

Bu durumda olanların her şeyin yeni olduğunu kabul etmeleri, bu bakış açısına göre eksiklerini düzeltmeleri tedbire pek uygun bir gereklilik idi. Fakat maalesef ne eğitim idareleri, ne de genç öğretmenler bu gerekliliği tam zamanında göz önünde bulunduramadılar. Doğal olarak bu gafletin üzücü sonuçları ortaya çıktı. Görevde olmadıkları dönemde yenilenmiş ve değişmiş ilke ve yöntemleri öğrenip içselleştirmeden göreve gelmiş birçok genç öğretmen bulunduğunu bugün gözlem raporları çok acı bir şekilde meydana çıkarmaktadır.

Bu gibi öğretmenlerin gelişigüzel takip etmek istedikleri kişisel yöntemler, çocuk eğitimi kurallarına uymak şöyle dursun toplumun büyük bir hak ve samimiyetle kendilerinden beledikleri orta dereceyi de temin edebilmekten çok uzak kalmaktadır.

Şu son ve önemli durum, okulların başında bulunan kişilerin görevlerini pek hassas ve vicdânî bir şekle sokmuş, anlattığımız eksikliğin bir an önce giderilmesi onların fedakârlık ve çalışkanlıklarına kalmıştır.

Sınıflarından epeyce zaman zorunlu olarak uzak kalmış öğretmenlerin yeniden işe başlamaları için eksikliklerini gidermeleri vicdânen olduğu gibi fiilen de zorunlu tutulmaları gerekir.

Okul müdürleri bunlara her fırsattan yararlanarak ihtiyaç duydukları bilgileri verir, uygun görüşmelerle aydınlanmalarına çalışır, ilgi göstermeyenleri de görevlerine son vermek üzere gerekli yerlere bildirirse, zamanın gerekliliği olarak meydana gelen bu buhrân az zamanda gider. Vatan evladı da hatırı sayılır etkilerinden korunmuş olur.

BİRİNCİ BÖLÜM

-Eğitim-

Fikrin açık ve sürekli bir şekilde artması yanında güzel ahlâkın yayılması ve eğitilmesi de okulların esas görevlerinden sayılır.

Öğretmenler söz ve hareketlerinin, öğretmekle yükümlü oldukları eğitim öğretim ilkelerine uygun olmasına çok gayret etmelidir. Çünkü verilen bilgilerin ilk ve etkili örneklerini bunlar oluşturacaktır. Kusursuz bir öğretmen, kendisine yüklenen görevleri tamamen doğrudan karşılamayı bilir.

Plânlı Olmak: İyi bir öğretmen plana son derece bağlıdır. Görevinin ve çalışma saatlerinin adeta eseridir. Devamsızlıktan ve işinin başına geç gelmekten –kesin bir zorunluluk olmadıkça- sakınır. Gereği ve yararı olmayan lüzumsuz işlerle dakikasını geçirmeksizin derslerine ayrılmış zamanı iyi kullanmaya çalışmalıdır.

Tertip Düzen: Derslerini çalışma programına göre sürdürür. Ödevleri düzenli olarak toplar. Kararlaştırılan günlerde düzeltmeleri geri dağıtır. Özetle, düzeni sağlayan bütün uygulamalara tamamen uyar. Bu güzel hareketleriyle sınıfı üzerinde faydalı bir etki bırakmaktan geri durmaz.

Davranış, Söz, Beceri: Olgun bir öğretmenin tavır ve kıyafeti düzgün ve kusursuzdur. Sınıfta öğrenciyle söyleşi gerçekleştirir gibi konuşur, yani onlara basit ve kolay ifadelerle hitap eder. Sözleri resmiyetten ve kabalıktan uzak, faydasız gürültülerle kızgınlık belirtilerinden arınmıştır. Eğitime ters, sert sözler kullanmaktan kaçınır.

Çocukların eğitimini üstlenmiş olanların, kaba ifadeler sarf edecek ve gereksiz aşağılama ve alaya almaya kapılacak derecede kendilerini kaybetmeleri, pek nezih olan görevlerine karşı işlenmiş büyük hatalardandır.

Sınıftaki söz ve hareketlerine hâkim olamayan bir öğretmenin kendisini dinleyenlerine olumlu etki etmesi mümkün müdür? Bunun tamamen zıddı olmak üzere iradesine sahip, sözlerine hâkim bir öğretmen de ahlâk kuralları içinde her istediği şeyi söylemeye ve saygıyı

öğretmede başarılı olur. Öğrencinin onurunu gözetmek, saygıyı çeken en kuvvetli araçtır.¹

Doğruluk ve adaletten ayrılmamanın yanında kişisel onur duygularının çocukların zihninde de büyükler kadar güçlü olduğunu unutmamak gerekir. Ötekini berikini rencide etmek öğretmen ve eğitimcilere hiçbir şey kazandırmaz. Öğrenciyi aşağılamak, haksız davranışlarda bulunmak güzel ahlâkı bozduğu gibi, saygı ve sevginin yok olmasını, kini, hatta karşı koymayı getirir.

Hakaret veya acıma amacıyla bir öğrenciyi “Bu zavallıdır” veya bütün sınıfı hedef alarak “İçinizde yetenekli hiçbir kimse yoktur.” ... gibi düşünmeden sarf edilen değersiz sözler, birçok öğretmenin ağzında ne kadar dolaşıyor. Hâlbuki bu tür saçma sözler, söyleyeninin çocuk psikolojisine karşı bilgisizliğini, daha doğrusu eğitimcilik mesleğinde telâfisi mümkün olmayan eksiklikleri ortaya çıkarmaktan başka bir şeye yaramaz. Aslında bir çocuğa “Miskinden başka bir şey olamayacaksın.” gibi sözler söylenmesi çocuğun cesaretini ve kendisine karşı saygısını yok eder. Hatta çalışma üzerine de olumsuz etki edip sonunda bu kötü sözün gerçek şekline girmesine sebebiyet verir. Buna karşın ustalıklı idare edilen teşvikler ve övgüler güçlü birer kaldıraç hizmeti görürler.

Ara sıra uygulanmaları gerekli görülen azarlama ve sert uyarılar uygun öğüt ve işe yarar teşviklerle birleştirilmedikçe hiçbir fayda sağlamaz.

Tarafsızlık: İnsanların kalplerinde çocukluktan beri besledikleri adalete düşkünlük hissi okullarda sebepsiz yere rencide edilmemelidir. Çok düzenli yürütülen bir tarafsızlık, hem sınıfa hâkimiyeti sağlayan hem de öğrenciler üzerinde olumlu etkiler bırakan unsurların en

¹ Kendi kendini yetiştirir. Eğitim anlayışının temeli olduğu bütün eğitim uzmanları tarafından kabul edildiği gibi “Malına sahip ol” atasözü de çocukların iradelerine sahip olmalarını sağlamak için gösterilecek en güçlü bir kuraldır.

güçlüsüdür. Öğretmenler, oldukça derin bakışların denetlemeleri altında bulduklarını asla akıllarından çıkarmamalıdır.

Kötü niyet ile yapılmayan küçük kusurlara karşı hoşgörülle karşılık vermek uygun bir davranış ise de bunun da bir sınırı vardır. Özellikle kader ve karakterin meydana getirdiği ayrıcalıklar hoşgörülle karşılanırsa nefrete sebebiyet veren, adalete uygun düşmeyen bir iş yapılmış olur.

Çocuklar arasına sevimlilik, sevimsizlik gibi hayat üzerine kurulu farkları asla oluşturmamak gerekir. Davranış şekli, prensip, tertip düzen... herkes için birdir.²

Çocuklar nazarında tarafsız olmayan bir öğretmen veya eğitimciden daha nefret edilmesi gereken hiçbir kimse düşünülmemeyeceği gibi; ciddi, adil, şefkatli bir öğretmenden daha çok saygıyı hak eden kimse de yoktur.

Öğrencinin sevgi ve güvenini kazanmanın en sağlam yolu; onları gerçekten sevmek, ilmin çocuklar için hazırladığı nimetlerden faydalanmalarına kayıtsız kalmamaktır.

Hislerine çocuk psikolojisinden anlayan biri olarak etki eden bir öğretmen, öğrencisinin gözünde aile babasının saygın konumunu kazanabilir.

Okulun tatsız ve sevimsiz bir yer sayılmaktan çok uzak kalması, aksine vatan yavrularının orada birleşip ortak zamanlarına ayrılmış bir ev etkisi yapması gerektiği gibi, sınıflarda mümkün olduğu kadar karaktere ve aile ortamına uygun bir ruh vermek gerekir. Güzel karakterine güvenen her çocuk sınıfına kendi ruhundan da bir şey vermek ister, bu maksatla duvarlarını sanatkarca hazırlanmış tablolar, ve derslerle ilgili harita ve fotoğraflarla süslemek isterse anlamsız,

² Hak ve davranış şekli açısından eşitliğe işaret eden bu esas, psikolojik durumlar ve mizaç dikkate alınmak suretiyle uygulanacak eğitimsel inceliklere zıt değildir. Ruhlara etki, öğretmenlerin olmazsa olmazıdır.

eleştirisiz engellemelere maruz kalmamalı, orayla kendinin de samimi bir bağı olduğunu hissetmelidir.

Disiplin: Ciddiyeti önce kendinde uygulayan bir öğretmen, öğrencisinden de onu isteme hakkını bulur. Zamanında okula gelmek, düzenli sınıflara girmek, temiz bir şöhreti hazırlayan ilk araçlardır. Söz ve davranışlarında terbiyeye bağlı olanlar başkaları tarafından da aynı muameleye uğrarlar.

Her fırsat buldukça çocuklara hayat ve güzel davranış ilkeleri öğretilceği gibi, kalplerinde çalışmaya karşı sevgi, kurallara saygı, gerçeğe itaat duyguları –zorlama ve resmiyete değil- kişisel görev ve sorumluluk esaslarına bağlı olarak geliştirilebilecektir.

Suçluya ceza vermemek, bir masumu kayıtsız olarak cezalandırmaktan çok daha iyidir. Bunun için gereken cezaların uygulanmasında acele etmemek, araştırmasını dikkatle yapmak gerekir. Ceza vermek gerektiğinde hiddet göstermeksizin muamelede bulunmak, uzun, kayıtsız, kötüyeyici nasihatlere dalmayıp kısa ve güçlü ifadelerle kınamak ve uygulanan cezalardan da hiçbir şekilde, özellikle çocuğun arkadaşlarının yanında bir daha söz etmemek, iyi idare edilen okullarda görülen ve saygıyı hak eden öğretmenler tarafından kabul edilen güzel yöntemlerdendir.

En makbul eğitim tarzlarından bir ide doğrudan doğruya çocuğun duygularına başvurmadır. Çünkü mert ve fedakâr görünme konusunda arkadaşlarından önde olma hevesi bitmez-tükenmez bir hazinedir. Yeter ki o faydalı eğilimden güzel bir şekilde yararlanabilme yolu bulunsun.

Bir kötülüğün önünü almak, tekrarına engel olmak için başvuru olan önlemler, ahlakî değer itibarıyla haklı ve ılımlı uygulanan cezaların daima üstündedir.³

³ Aşağıdaki satırlar eğitim hakkında verilmiş önemli bir konferanstan aynen alınmıştır:
“Okullarda disiplin cezası üzerine dayanmamalıdır. Ceza ancak ahlâksızlık, kabalık, kuralsızlık... gibi fevkalâde kötü durumlarda uygulanabilir, en iyi eğitim

Eğitimsel tedavide tehdit, iknanın yaptığını asla yapamaz. Hele olumsuz eğilimlerin fiilî bir sonuç vermeden önce hissedilip düzeltilmesi eğitimciliğin en büyük şerefidir. Psikolojik sağlığı koruma ahlakî çareden önce faaliyete geçmelidir.

Ebeveynin Yardımı: Yeni eğitim tarzlarına kolay alışamayan çocuklara rastlanıldıkça ebeveynin eğitim konusuna katılımı istenmelidir.

Ebeveynin yardımına gerek görülen durumlarda aile reislerine bilgi verilmeli, bu tür uyarıların umulan faydayı veremediği anlaşılırsa veliler bizzat okula çağrılıp çocukların durumları hakkında yapılacak açıklamalar üzerine önemli ve ciddi görüşmeler yapılmalıdır. Konuya candan ilgisi olan okul ile aile reisinin bu ortak faaliyetlerinden pek büyük meyveler elde edilebilir. İdarelerin ebeveyne verecekleri bu çeşit açıklamalar, okullarındaki hayat ve faaliyetin en temiz şahididir. Gerek belirli zamanda gönderilen (karne) ler, gerek araya mecburen meydana gelen bu gibi uyarı ve görüşmeler, tahsil boyunca ebeveynin görevleri

gençlerin düşüncesinde onur, kişisel sorumluluk... gibi kıymetli duyguları iletmedir.”

Aşağıdaki parça da Fransa Eğitim Bakanlığı'nın 15 Temmuz 1890 tarihli yayınından alınmıştır:

“Öğrencinin emin, mutlu, neşeli... olmasını, artık öğretmenine karşı hakkını savunmaya gerek kalmadığına inanmasını sağlar, -maruz kalınacak ve burada ayrı ayrı tarif ve tanımı mümkün olmayan durumlarda rastlanıldıkça- öğretmene, disiplin tedbirlerini akla getiren, kendi dirâyetini, eğitim konusundaki yetenek ve bilgileridir.

“Dünya yüzünde öğrencilik hayatı oldu olalı, öğretmenlerini aldatma, suçlarını küstahça inkâr etme hatası da vardır. Bu durum elde edilmesi gereken güzel huylardan değil, aksine, izinin bile kalmasından korkulan alışkanlıklardandır. Hâlbuki olduğu gibi görünmenin aleyhlerinde değil aksine, lehlerinde etki yaptığını anlamaları oranında öğrencilerin bu çirkin eğilimi terk ettiklerine şüphe yoktur. Onlar her vesileyle bu güzel huya davet ve teşvik edilmelidir. Çocuğun iyi niyetinden birdenbire şüphe etmektense, önce sözlerine inanalım, geniş bir güven gösterelim, kesinlikle halledilemeyen işlerde kararları lehlerine yöneltmek suretiyle iyi niyetimizi ortaya koyalım ki bu yoldaki güzel şeylere layık olmaya çalışsınlar. Ufak tefek çocukluklara son derece hoşgörü gösterirken, namus ve istikamete dokunan hareketlerde oldukça şiddetli muamelede bulunalım ki, okul erdemleri arasında sadakate, iffete, istikamete her şeyden daha çok önem verdiğimiz, yalnız vakar ve haysiyetle ilgili olmayan hususlarda affa taraftar olduğumuz açıkça anlaşılsın.”

son bulmadığını, evlatlarının öğretim ve eğitimleriyle her zaman yakından ilgili olmalarının büyük faydası olacağını pek güzel ispat eder.

Çocukların eğitimiyle imkân dâhilinde meşgul olduktan sonra arzu edilen başarı sağlanamadığı görülünce yardımlarına ihtiyaç olan velilere müracaat etmeyen okullar görevlerini hakkıyla yerine getirmiş sayılmazlar. Bazı okullarda görülen ve çok hayret ve üzüntü verici bu ihmâl o tür kurumlarda ortak bir düzenin olmadığına, yardımlaşarak çalışmanın eksikliğine işaret eder.

Bununla birlikte ailenin haberdar edilip konuya katılması, üzerlerine düşen sorumluluktan okulları kurtarmaz.

Öğrencinin Okul Dışında Gözetilmesi: Öğrenciyi okul dışında buldukları zamanda gözetim altında bulundurmamak öğretmenin hem hakkı, hem de görevidir. Hâlbuki birçok öğretmenin özelde gösterdikleri ilgisizlikleri şaşkıncı ve üzüntü vericidir.

Örneğin bir öğretmen öğrencisinin okuldan dışarı çıkışı ile ilgilenmemeyi nasıl vicdânına uygun bulur? İtişe kakışa sokağa dökülen bu izdihamın önünden etkilenmeden geçmek mümkün müdür? Bu durum, okul kapısından bir kere atlayan çocukların öğretmenin fikrinde artık ertesi sabaha kadar hayalî bir hatıradan fazla bir anlam ifade etmediğine işaret etmez mi?

Görevlerinin psikolojik taraflarını böyle dar bir çerçevede görenler için, çocukların sokaklarda gecikmesi, eğitim gören gençlere yakışmayacak durumlarda ötede beride dolaşmaları herhangi bir öneme sahip değildir. Günün sonunda meşguliyetini tamamlamış bir öğretmenin düşüncesini başka yönlelere çevirmek ve dinlenmek istemesi şüphesiz anlaşılır, bununla birlikte etrafında olup biten olaylara şöyle bir bakması, güven duyulabilecek kimselere bazı sorular sormak büyük yorgunluk ve fedakârlık gerektirecek bir şey değildir. Hâlbuki öğretmenliğin manevi etkisi ve eğitimi kurumların şöhret ve şerefi hep bu yoldaki küçük fedakârlıklarda gizlidir. Öğretmenlerin dış gözlemlerine dair öğrenciye vereceği öğütler güzel bir etki yapar. Ara

sıra bu yolda gösterilecek bir iki örnek, öğrenciye dışarıda da devamlı okulun koruma ve gözlem altında bulduklarını anlamaları için pek yeterlidir.

İKİNCİ BÖLÜM

-Öğretim ve Ders Anlatımı-

Okul ahlakî eğitimde ebeveyn ile beraberce çalışmayı kabul etmiş, fikrî eğitimi ise tamamen kendi üzerine almıştır. Eğer çocuklara doğru hissetmeyi, görüşlerini sabır ve dayanıklılıkla savunmayı, bir de sağlıklı ve etraflıca düşünmeyi öğretebilirse –ki bütün eğitim öğretim teşkilât ve kurumlarımız hep bu amaca ulaşılmasına yöneliktir- eğitim ve öğretim kurumları görevlerini güzel yapmış olur.

Bununla birlikte yapılan tecrübeler, incelemeler bu amaca da ancak aşağıdaki notada açıklanan bazı şartlar altında ulaşmanın mümkün olabildiğini gösteriyor.⁴

Derslerin Hazırlanması: Her öğretmenin sınıfa girerken dersini şekil ve esas yönünden hazırlamış olması gerekir.

⁴ 1922-1923 eğitim öğretim yılında Belçika resmi liselerinde verilen profesyonelce konferansların temelini oluşturan soruların üçüncüsüne verilen cevap:

“Okul eğitiminin değeri, tahsilin tamamlanmasının arkasından öğrencinin beyninde birçok bilgi türünün varlığıyla değil ancak altı, yedi senelik sürekli önemin, bilgi edinilmesine karşı çocuklarda uyandırdığı zevk, çekicilik ve özellikle yetenekle ölçülür. Bu önemli esasın ortaya konmasından sonra sıra yan okullar programlarında yer alan ilim dallarına ait derslerin ne gibi sıfatlarla donanımlı olması gerekeceği konusuna gelir.

Bu konferanslarda kabul edilen teklifler ve her derse uygulanması mümkün kararlar:

- Dersin işlenişi **canlı** olmalıdır. Çocukların çalışkanlığını harekete geçirme, ancak mesainin faydalı bir şekilde yapılmasıyla mümkün olur. Tartışılması mümkün olmayan kararlar ve inanç şeklinde bildirilen yöntemlerin tümü reddedilir. Can sıkıntısı oluşturan bu gibi şeyler hiç bir fayda sağlamadıkları gibi öğrenmeye karşı duyulan zevk ve neşeyi de kaçıır. Özetle, hiçbir heyecana yol açmayan bütün bilgiler kuru ve zevksizdir. Bunlar çalışkanlık yeteneğini tembelleğe sürüklemekten başka bir şeye yaramaz.
- Ders işleme yöntemi **pratik** olmalıdır. Bu yöntem her yeteneğe hitap ettiği gibi irade, zekâ, hayal gücü, özellikle hassasiyet merkezleriyle sürekli ilişkili olmalıdır. Sırf hafızanın değeri ikinci derecede kalır.
- Ders işleme yöntemi **telkine** önem vermelidir. İkincil ders anlatımında önemli olan şey bilgi toplamaktan ziyade işe yarar yetenekleri harekete geçirmek ve onları canlı tutmaktır. Beyne sadece bilgileri doldurmaktan ibaret olan bir yöntem yorgunluk ve tembelleğe yol açmakla kalmaz, aynı zamanda bir işe de yaramaz.
- Ders işleme yöntemi hatta yüksek sınıflarda bile **üretici** olmalıdır.

Önce konu, öğrencinin kabiliyetine ve dersin süresine göre gayet açık bir şekilde sınırlandırılmalı, her ders mümkün olduğu kadar küçük amaçlar etrafında birer bütünü oluşturmalıdır.

Hâlbuki bazı öğretmenler bu mükemmelliği göstermek şöyle dursun, sık sık kılavuzlara ve yazılara başvurmadan derslerini anlatamıyor, küçük bir zorluk karşısında şaşırıp kalıyor.

Zekâsına ve anlık gelişmelere güvenerek hiç hazırlanmadan sınıflara girenler olduğu gibi –bizzat kendilerinin öğrenciye bildirecekleri- “Nerede kalmıştık?”, “Dersimiz ne idi?” şeklinde garip sorularla işe başlayanlar da vardır.

Bu durumları bir ihmal mi yoksa övünç vesilesi mi kabul etmek lazım? Bu tür öğretmenler acaba dinleyicilerine “Kaynağa bakmayacak kadar bilgili” olduklarını zannettirmek mi istiyorlar! Hazırlıkları eksik olarak sınıflara giren gurur düşkünü öğretmenler hem kendi değer ve itibarlarını kaybeder, hem de ellerine emanet olarak verilmiş çocukların gelişmelerine engel olmuş olurlar.

Teftiş esnasında, öğrenci tarafından verilecek cevaplar, sınıf ve öğretmenler için övünç vesilesi olacak derecede parlak gözüksün diye, güya o güne özel imiş gibi eski derslerin işlendiğine rastlanmaktadır. Böyle bir yöntem ziyaretçiyi aldatsa bile, öğrenci üzerinde pek olumsuz bir etki yapar, öğretmeni değer ve samimiyetten fena halde düşürür.

Zaten teftiş, öğretmenlerin gösterişlerine şahit olmak değil⁵ onların günlük görevlerini kurallarınca güzel bir şekilde yapmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Yeter ki dersler mükemmel bir şekilde hazırlanmış olsun ve öğretmenler ders esnasında karşılaşacakları zorluklara göğüs gerebilsin.

⁵ F. Sarcey diyor ki: “Sınıflarda konuşmaya ihtiyaç yoktur; hatta zararlı olduğunu bile iddia edebilirim. Çocuklar üzerinde meydana getirmesi beklenen etki, nutuk şeklinde verilen derslerin güzelce anlatılmasıyla değil, ancak iletilen bilgilere derin bir inanç, teşvik edilen fiillere de istenen ve güzel bir ilgi gösterebilmekle mümkündür.

İyi Bir Dersin Özellikleri: Ölçülülük, açıklık, konular arasında uyum ve bağlantılar... değeri olan anlatımların temel özelliklerindedir. Öne çıkan düşüncelerin zihinlere sevk edilmesi ve anlaşılmasında iyi aktarılan derslerin belirgin birer yeri vardır. Bu gücü gösteren hocaların yönlendirmesinde öğrenci daha ders saati bitmeden verilmek istenen kanaati anlamış ve özetlemiş olur. Bir de Verbalisme / yığınla kurallara boğulmuş zincirleme ifadelerden oluşan ders anlatımlarının gerek öğretmenler, gerekse öğrenciler için tehlikeli olması, kelimelerin hakkı verilmeden kullanılması hakkında kimsenin şüphesinin olmadığını sanıyorum.

Anlamaları kavranamayan kelimelerin kullanılmaması, ders arasında geçen ima dolu ifadeleri öğrencinin anlamış görünmesine güvenilmemesi, genç öğretmenlerin her şeyden önce dikkat etmeleri gereken konulardandır. Eskilerin “öğrencinin seviyesine inmek” ifadesiyle anlatmak istedikleri bu yöntem, zor fakat oldukça temel bir kuraldır. Bunun uygulanmasına canla başla çalışmak gerekir. Bir ders yalnız öğretmenin güzel anlatımından çıkıp da düşünceyi daima uyanık tutan ve öğrenciyi de faydalı uğraşısına katan ruhlu, kolay bir karşılıklı konuşma haline girmedikçe, sınıfları istenen derecede canlı bir hale getiremez. Buradaki eğitimin öznesi çocuğun sarf edeceği kendi gücüdür.⁶

Öğrencilerin bazısı doğuştan utangaç bir yapıya sahip olduğundan –arkadaşlarının alay etmesine hedef olmak korkusuyla- sınıflarının bu canlı uğraşlarına katılmaktan kaçınır. Böyle durumlarda öğretmen derhal işe müdahale etmeli, alaycı çocukları susturup herkese eşit ve şefkatli bir güven telkin etmelidir.

Bir de öğrenci tarafından gösterilen cevap vermek soru sormak arzusu –bazı okullarda görüldüğü gibi- engel değil bilakis teşvik edilmeli

⁶ Boutroux *Ahlâk ve Eğitim Konuları* adlı eserinde:
“Öğretmenin gerçek görevi, çocuklara bir konu çerçevesinde uğraştıkları zaman dışarıyla ilgiyi kesip, kendilerinden geçmeyi öğretmektir.” diyor.

ve kolaylaştırılmalıdır. Çünkü gençlere bilmediklerini sıklımadan itiraf etmenin, kendi bilgilerinin güçlenmesi ve olgunlaşması için bir gereklilik olduğu kabul ettirilmedikçe derslerin onların düşüncelerinde kapalı ve eksik kalan kısımlarını anlama ihtimali yoktur. İşte açıklama yapma ve açıklama yapılmasını isteme biçimi en önemli görevini bu gibi durumlarda yapar.

Soru Sorarak Öğrenciyi Konuşturmak: Uygun sorular sorarak öğrencisini konuşturabilen bir öğretmen artık sanatının incelikleriyle iyice içli dışlı olmuş sayılır.⁷ Sınıflarda sorulan sorular ya fazla genel, ya da fazla kişiseldir. Hâlbuki soruların genele yönelik olması, cevapların ise kişilerce cevaplanır olması daha çok tercih edilir bir konudur.

Öğrenci her an kendisine soru yöneltilebilme ihtimaliyle karşı karşıya olmamalıdır. Arkadaşları tarafından anlaşılabilir bir ifade ile sınıfın sessizliği arasında yüksek bir sesle söz söylemek, düşünce ve irade üzerinde çok etkili bir öğretimdir.

Gerektiği zaman öğretmen, öğrencisine konuyu pekiştirici sorularla yardım edebilir. Fakat arkadaşları tarafından fısıltıyla yardım edilmesine hiçbir zaman onay veremez.

Çocuklara yardım fikriyle kelimelerin ilk hecelerini söylemek uygun olmadığı gibi tercüme, okuma, ezber... gibi derslerde devamı kime geleceği tahmin edilebilecek bir sırayla öğrenciyi derse katma yönteminden de kaçınmak gerekir. Çünkü bu yanlış yöntem, sıra kendilerinde olmayanları rahatlığa düşürdüğü gibi ders esnasında başka şeylerle uğraşmalarına da kapı açar. Örneğin tercüme dersi işlenirken parçayı biri okuyorsa, tercümenin bir kısmını da diğeri yapmalı, fakat hiçbir şekilde bu ikinci faaliyetin kime denk geleceğini öğretmenin işaretinden önce kimse bilmemelidir.

⁷ F. Collard'ın *Soru Sorarak Öğrenciyi Konuşturma/İsticvâb Sanatı* isimli pek kıymetli eserini inceleme ve araştırmalarını genç öğretmenlerimize ne derece hararetle tavsiye etsek azdır.

Dersin Aşamalı Olarak İlerlemesi: Bizim “Az olsun öz olsun” atasözümüzle bir dereceye kadar uyuşan “Peu, mais bien” ifadesi sınıflarda oldukça önemli bir değer alır. Bir konu tamamen açıklanıp öğrenci tarafından iyice anlaşılmadıkça bunu takip eden ve tamamlayıcı diğer konulara geçmek kesinlikle uygun değildir. Hele matematik gibi alıştırmaya ve uygulamaya önem verilmesi gereken derslerde aşamalı olmaya bağlı kalmanın fevkalade gereği vardır. Bu soyut derslere öğrencinin ürkek bir gözle bakmasının tek sorumlusu ilk matematik öğretmenleridir. Eğer bu kişiler eğitim-öğretimin ilmî sırlarını iyice bilip böyle dersleri çocuklara aşama aşama ve iyice anlatmak suretiyle okutmayı bilseler, matematiğin zorlukları hakkındaki yanlış korku tamamen ortadan kalkar.

Genellikle derslere başlarken yavaş hareket etmenin bütün öğretmenlerce kural olarak kabul edilmesini çokça tavsiye etmek bir görevdir.

Başlangıçta acele edenler, öğretmek istedikleri dersleri sağlam bir şekilde öğretememek, kural ve teorilerin iyice ezberlendiğini görmek, konuların bağını yeterli derecede açıklayamamak gibi tehlikelere maruz kalırlar. Ara sıra ritmik olmayan bir şekilde eski dersleri tekrarlamak faydasız geri dönüş hareketleri yapma zorunluluğuna düşerler.

Gereksiz acelecilik gösterenler eğer bu hareketi zaman kaybetmemek amacıyla yapıyorlarsa emin olunuz ki kendilerini fena halde aldatıyorlar. Çünkü gereksiz hızların zaman kazandırmadıktan başka giderilmesi mümkün olmayan sonuçlar doğurduğunu birçok gözlem ve tecrübeler kesinlik derecesinde ispat etmiştir.⁸

⁸ Breal diyor ki: “Öğretmenlere ilk vereceğim öğüt yavaş ve ölçülü adımlarla yürümektir. Emin olsunlar bu ölçülü tarz hiçbir zaman onların korktukları zaman kaybetme durumunu ortaya çıkarmaz.” Biraz da Rollin’i dinleyelim: “Bütün derslere uygulanabilecek en elverişli uyarı, öğrenciyi acele değil iyi öğretmek ve düşüncelerine ayrıntıdan ziyade temel prensipleri yerleştirmektir. Çocukların anlayışıyla orantılı olmayan fazla bilgilerle beyinlerini zamansız doldurup yüksek sınıflara bir an evvel geçmelerine çalışmak kadar abes bir şey yoktur. Aşırı bilgilerle dolu hızlı ders anlatım yöntemi, görünüşte çocukları ilerletmiş gibi göstereceğinden bunu ve hatta bazı öğretmenleri memnun ederse de düşünceyi kararsızlığa davet

Açıklık: Ders işlemenin en temel ve geçerli özelliği açıklık ve netliktir. Sınıflarda bütün bilgiler az kelimeyle, açık ve özet ifadelerle verilmelidir. Düşünce ve derse hazırlık eksikliği yüzünden birçok genç öğretmenlerimizin sözlerinde güç ve kesinlik yoktur. Hâlbuki mümkün “mümkün mertebe”, “yaklaşık olarak veya tahminen”... gibi kaçamaklı ifadelere dayanan şüpheli bilgiler düşünce eğitiminin en büyük düşmanlarıdır.⁹

Eğitimcilikteki biricik amacın gençleri temiz ve doğru yetiştirmek olduğunu hiç akıldan çıkarmamak gerekir. Öğretmenin bu konuda göstereceği tek ustalık, daima inceleme ve araştırma zorunda olduğu birtakım güzel yollarla öğrencinin zihnine güvenilir bir şekilde etki etmekten ibarettir.

Okul uğraşları arasında her fırsat buldukça ihmal etmeden uygulanması gereken ve ilk bakışta önemsiz gözükken bu zihni eğitim kaygısı bütün derslere hâkim olması açısından fevkalade önemlidir.

Çeşitlilik: Bir saat süren ders zamanını yalnız bir şeye ayırmaya, ders anlatımında kullanılan dilin de monoton ve uyutucu olmamasına dikkat etmelidir. Çeşitliliğe riayet özel dil dersleri için daha çok tavsiyeye uygundur. Konuyu dağıtmadan çeşitlendirmek öğretmenlerin ortaya koyacağı en güzel ustalıklardandır. Böyle bir ders dikkati beraberinde getirdiği gibi öğrenciyi de memnun edip ondan yararlanmasını sağlar. Bununla birlikte bu gibi hassas konular öğretim sanatının kolay görünen, ancak yapması zor olanlarından (sehl-i mümteni). Her zekâ, her yeteneğin gelişigüzel yapacağı şeylerden olmadığından gücü yeten öğretmenler yanında staj yaparken en çok dikkatle takip edilmesi gereken durumlardan bir de budur. Derslerdeki konuları çeşitlendireceğim diye sıra ve düzene zarar verecek derecede

ettiği kesin olduğundan uzmanlarının gözünde artık terk edilmiş ve kötü görülmüştür.”

⁹ İhtimal ve tahminlere dayanmanın zararı, temel konularda sürekli olumlu bilgilere dayandırılmaları gereken ilk ve orta derecelere ait dersler için vardır. Bazı soyut ve ileri konuların zorunlu olarak yaklaşık hesap edilmelerinin konumuzu kapsamadığını söylemeye bile gerek yoktur.

ileri varmak, örneğin haftanın aynı günlerine diğeriyle uygun alıştırmaları bile getirmemeye kalkmak bu güzel metodu kötü kullanmak derecesine götürmek olur.

Velhasıl çeşitlilik durumu usta öğretmenler elinde derslere canlılık, neşe, ahenk vermek için çok değerli bir araçtır.

Yazdırılan Dersler ve Not Defterleri: Öğretmenlerin basını hiç gereği olmadığı halde dersleri yazdırırlar, bir kısmı da tamamen bunların aksine olarak, çocukların kendi dünyalarında çalışmalarına yardımcı olan faydalı notları bile vermektan kaçınırlar. Eğitim öğretim dünyasında rastlanan uygunsuz aşırılıklara bu garip alışkanlıklar açık bir örnek oluşturur.

Mevcut kitaplardan hiçbirini beğenmediğini¹⁰ bahane ederek derslerini yazdıran öğretmenler öğrenciyi çocuk eğitimi ile zıt mekaniksel bir dönüşüme zorlamış olacaklarından böylelerinin sınıflarında can sıkıcı tatsızlıklar meydana gelmediği zamanlar azdır.

Diğer yöntemi takip edenler yani aşırılığa uyanlarda bir metni anlatmak, bir teoriyi açıklarken öğrenciyi ilgili ederlerse de dersin ana noktasını kavratamazlar. Mutlaka önemli notları vermek zorundadırlar. Yoksa öğrencinin kendiliğinden yazacağı cümleler daha sonra diğerleriyle bağdaştırılamayacak derecede karışık olur.

İyi bir öğretmen dersini not tutturma şeklinde yazdırmamak, makbul bir kitap takip etmek zorunda olmakla beraber bilgiler arası bağlantı ve ilgiler kurmak ve bunları kolaylaştıracak şekilde bazı notlar da yazdırmak zorunda kalacağından her halde öğrencinin elinde defterler bulunması gereklidir.

Fakat bunlar çok temiz tutulmalı, gerek şekil, gerek içerik yönüyle sık bir kontrolden geçmelidir. Büyük sınıflarda öğretmen vereceği notları gözetimi altında defterlere yazdırır. Fakat küçük

¹⁰ Eşsiz kitap, kusursuz araç olamaz. Ancak bu gibi araçlar, onları kullanacak ellerin ustalığı oranında değer kazanır. Öğretmenlerin kitaplara suç bulmaları yalnız kendi bildikleri şeyleri yazdırmak için bir bahanedir.

sınıflarda bu yeterli değildir. Ya öğretmen bizzat kendisi tahtaya yazmalı veya doğru ve güzel yazabilen bir çocuğa yazdırmalıdır.

Dersler ve Ödevler: Ders ve ödevler de son derece önemle üzerinde durulmayı hak eden şeylerdir. Okulların temel görevlerinden birinin de çocuklara bilgi vermek olduğunu unutmamak gerekir. Gerçi eğitim uzmanları çocukların kalbine ilme karşı sevgi aşılama, okul hayatını çekici bir şekilde sokmak konularında son derecede ısrar ediyorlarsa da onların bu ısrarlarını hiçbir zaman çocukları cahil bırakmak manasına alarak kötüye kullanmamak gerekir. Eğitim uzmanları da bütün yardım ve çabaların bilginin yayılması için olduğunu, ilimde uzmanlığa hazırlanmayanlar için de hayat ve geçim için uygulanacak bilgilere fevkalade ihtiyaç olduğunu inkâr etmezler.¹¹

Bu sebepten dolayı okullarda araştırma sevgisi, çalışmaya kabiliyeti bahşeden iyi bir eğitim ile hayat ve geçim için gereken bilgiler elbette verilecektir.

Bu gerçek böylece anlaşıldıktan sonra, çocukların düşünce alanına ilk kez öğretmenlerinin yardımıyla çıkarılmaları ve yetenekleri istenen derecede üstünlüğe ulaşmadıkça bu hatırı sayılır yolda asla kendi hevâ ve heveslerinin etkilerine terk edilmemelerinin gereği de ortaya çıkar.

Hatta çocuklara geceleri evlerinde nasıl çalışacakları bile anlatılmalıdır.¹²

¹¹ “İlk ve ortaokullarda esas olan eğitimidir” diyenlerin amaçları bazı kimselerce yanlış yorumlanmıştır. Bir kere bilgilerin de eğitim kelimesinin kapsamı içinde bulunduğunu hiç akıldan çıkarmamalıdır. Hangi okul olursa olsun orada bilginin yeri yoktur diyecek kadar açıklığa karşı yürümek kimsenin aklına gelemez. Gerçi yüksek bilgiye ve uzmanlığa hazırlayan kurumlardan başka okullarda ilim ve fenlerin klasik ve sırf teorik olarak takip edileceği yerde hayata uygulanması mümkün, pratik bir halde öğretilmesini tavsiye eden kıymetli kanaatler varsa da yine bunlardan da tamamen öğretimden ayrı tutulması anlamı çıkarılamaz. Hele hele bizde bilgi ve uzmanlığa hazırlık okulları henüz genel eğitim çizgisinden tamamen ayrılmış olmadığı için hiç olmazsa eğitim derecesinde bilgiler öğretmeye de önem verilmesi gereğinde şüphe edilmemektedir.

¹² Sınıflarda birçok kereler örnekleri çözdürülmek suretiyle çocukların alıştırılmadığı konu ve alıştırmalar doğrudan doğruya ödev olarak verilemez. En basit şeylerin bile egzersiz olmadan anlaşılamayacağı unutmamak gerekir. Çocukları zorluklara

Falan ders nasıl öğrenilir, filan ödevin çözümünde hangi yollardan yürünürse amaca kolayca varılır... gibi gerekli uyarı ve bildirimler maalesef genç öğretmenlerce en çok ihmal edilen şeylerdendir.

Hâlbuki en büyük yardımlar bu gibi hususlara sarf edilmeli ve her çocuğun kişisel, psikolojik özellikleri dikkate alınarak uyarı ve düzeltme ihtimallerinin en güçlülerine başvurulmalıdır.

Ders ve ödevlerin konularına gelince: Bunlar daima önceden öğretilmiş şeyler üzerine kurulmalı ve asla çocukların tahmini bilgilerine dayandırılmamalıdır. Okullarda bu yöne de gereken önem verilemediğinden ebeveyn yavrularının perişanlığını görerek öğretmenlerin eksik bıraktıkları bilgileri gidermek için bin zahmete katlanıyor, özel öğretmenlere başvurmak zorunda kalıyorlar.

Dersler mümkün olduğu kadar kısa olmalıdır. İstenen şey, anlatımların teferruatlı olması değil çocukların anlayıp her arzu edildiği zaman kolayca tekrar edebilecekleri bilgilere sahip olabilmelerinin sağlanmasıdır.

Ödevler de tıpkı dersler gibi –özellikle küçük sınıflarda- kısa olacaktır. Büyük sınıflarda tercüme veya matematiğe ait zorunlu uğraşılara bu kuralın dışındadır.

Çocukların evlerine düşen çalışma saatleri de enine boyuna incelenip belirlenmiş kurallar ve teoriler çerçevesinde ayrılacaktır.

Özet olarak okullar zekânın, kişiselliğin oyuncuğu olamaz. O kapılardan giren her şey mutlaka ilmin ve tecrübenin ürünü olmalıdır.

Bu incelikleri bilmeyen öğretmenler yüzünden, evlatlarının tahammül edilmez ıstıraplara düştüğünü uyanık veliler daima yetkililere şikâyet biçiminde ifade etmektedirler.

Bir eğitim öğretim heyeti, yapacakları şeylerin ortak noktalarını aralarında önceden kararlaştırmazlar ve bu ihmal yüzünden çocukların gece çalışmalarının nihayet bir iki saatte altından kalkılabilecek

düşüren bu gibi metotsuzlukların zorunlu sonucu olan başarısızlıklara karşı yapılan cezaları asıl hak eden öğrenci değil, acemi öğretmenlerdir.

dereceden fazla ders ve ödevle dönüştürürlerse okul manevi ve yardımlaşma görevini fena halde ihmal etmiş olur.

Bir öğretmen ders ve ödev verirken körü körüne hareket eder, arkadaşlarının aynı çocuklara ertesi gün için ne görevler yüklediğini bilmezse, gerek idare, gerek öğretim heyetleri dikkatsizlik ve dayanışmazlık sıfatlarını hak etmiş olurlar.

Geceye denk getirilecek çalışmalar Belçika ve Fransa'dan başka ülkelerde resmi işler arasına alınmış ve devamlı sağlanmıştır.

Bu işin devamlı çalışma gerektirdiğini kimse inkâr edemeyeceğinden yönetmeliklerinde bu yolda açıklık olmayan kurumlarda bunu takip etmek zorundadır. Faydası kendiliğinden sabit olan bir şeyi hiçbir müdür “Bana emredilmediği için ben uygulamıyorum” diyemez. Uygulanması gereken her güzel şeyi eksiksiz, toparlayıcı bir yönetmelik dünyanın hiçbir yerinde yoktur. Böyle bir şeyin gerçekleşmesini istemek müdürlerin güvenilen bilgi ve şahsiyetlerinin manasını anlamamakla izah edilebilir.

Vicdânî sorumlulukların bu hassas kısımdan haberdar olmayan öğretmenler bile vardır. Hâlbuki sırf bu tembellik yüzünden her gece çalışan çocukların önüne yapılması mümkün olmayan öyle dersler ve ödevler birikmektedir ki istek ve cesaretlerinin kırılmamasına imkân düşünülemez. Bu ihmalde okul müdürlerine düşen büyük bir sorumluluk payı vardır. Öğretmenler kendi aralarında anlaşmanın gereğini anlayamazlar bile, ders ve ödevlerin çokluğu, uzunluğu ve zorluğu müdürlerin dikkatlerinden kaçmaması gerekir.¹³

Örnek alınmasını hak edecek derecede düzenle idare edilen okullarda idare, düzeltilmiş ödevleri aile reislerine imzalattırdıktan sonra saklıyor. Bu kâğıtlara öğretmenin yazacağı açıklamalarla koyacağı numaraların renkleri bile ayrıca dikkat çekmiştir.

¹³ Belçika hükümetinin 12 Kasım 1920 tarihli bildirisini, uzun ve zor ödevlere sekiz gün süre tanınmasını, tercüme ve alıştırmaların hayali resimlerle süslenmesinin zorunlu olmamasını, cezanın tek eğitim şekli olan “ceza ödevleri”nin de resmi ödevlerin tabii oldukları şartlara bağlanmasını emrediyor.

Toplumsal çalışmada kişi, bireysel hürriyetinden söz bile edemez. Gelecekte yaşayacak bir nesli yetiştirmek gibi özenli bir görevi yerine getiren kimselerin vicdânları bu gibi fedakârlıklardan zevk duyar.

Öğretmenler Arasında Eğitim Toplantıları: Aynı kurumun öğretmenleri arasında eğitimle ilgili temaslar her zaman gereklidir. Her öğretmenin kendi sınıfı içinde soyut bir halde çalışması hiç uygun değildir. Aralarında anlaşılıp belirli bir zamanda toplanarak çocukların yarar ve psikolojisi hakkında iyice anlaşmadıkça kurumlarına ve ülkelerine faydalı birer unsur olma ihtimalleri yoktur.

Kurum başkanı ve müdürleri kararlaştırılmış genel toplantılardan başka, uygun gördükleri zamanlarda bir kısım öğretmenleri başlarına toplayıp kısaca fikir alışverişinde bulunmalı ve özellikle arkadaşlarının hareketlerinden diğerlerini günü gününe haberdar etmelidir.

Genel toplantıları günlük işlerinden ve belirli görevlerinden daha çok, okulun gelişmesi ve öğrencinin yeteneği, zekası, dirayeti.. gibi kurumsal ve psikolojiyle ilgisi olan önemli işlerle alakalıdır.

Bu genel toplanmalardan programlar, kitaplar konu edinilir, derslerin uyum ve ilgileri hakkında uzun uzadıya görüşmelerle geçer. Ders anlatım metotlarıyla okullarda geçerli terimlerin tek bir yöntem altında toplanması tartışılır, eğitim ve disiplin tarzları ele alınır. Velhasıl her türlü idari ve ilmi konular derinlemesine incelenir.

Bu toplantıların üzerinde bir de öğretmen kongreleri vardır ki onlar da çeşitli okulların kabul edip uyguladığı eğitim ve öğretim yöntemlerini daha genel ve kapsamlı bir şekilde tartışabilmeye zemin hazırlar ve ülkenin bütün okullarında bir bütün olarak kabul edilmeyi hak edebilecek en güzel ve mükemmel eğitim yönteminin ortaya çıkmasını çalışmasına amaç edinir.